

מהלכות

חודש ניסן ופסח

שואלים ודורשים בהלכות הפסח ל' יום קודם הפסח. ואף שדורשים בשבת הגדול, מ"מ מצוה עכ"א לעסוק בהלכות הפסח ל' יום קודם.

חודש ניסן. בכל החודש א"א תחנון והיה"ר שאחר קריאת התורה, אבל אומרים למנצח וקל ארץ אפיים. **הספד.** אין מספידין כל החודש אלא חכם בפניו. ולשמוע הספדים בהקלטה, לדעת הגריש"א אסור ולדעת הגרשז"א מותר. **אסור לומר** בשר זה לפסח (וכן לכתחילה לא יאמר על עופות ודגים) וכן לא יאמר הילך מעות וקנה לי בשר לפסח (דמשמעותו קרבן פסח), אלא יאמר ליום טוב. [ומ"מ בדיעבד אין נאסרים באכילה. מ"ב תסט סק"א].

טוב לקרות מר"ח ניסן כל יום קרבן הנשיא של אותו יום (מפרשת נשא), וביום י"ג פרשת בהעלותך עד כן עשה את המנורה. (והוא מודפס בסידורים בקריאה"ת דחנוכה). [ויש נוהגים לומר התפילה המודפסת בסידורים לאחמ"כ]. **קמחא דפסחא** (עי' רמ"א תכט ס"א) אפשר ליתן ממעשר כספים (וי"א שיתן משהו שלא ממע"כ והשאר ממע"כ). **אכילת מצה** מותרת עד ערב פסח (ועי' לקמן שבער"פ אסורה), ויש נוהגים שלא לאכול מר"ח, ויש נוהגים להמנע כבר מל' ימים קודם הפסח.

ברכת האילנות. היוצא בחודש ניסן ורואה אילנות מלבליים (אילן מאכל שהוציא פרח), מברך ברכה זו. לכתחילה יברך על ב' אילנות [וא"צ ב' מינים שונים, אמנם יש שנהגו להדר בב' מינים שונים]. [טעה ובירך על אילן סרק לא יחזור ויברך על אילן מאכל. שבט הלוי].

קודם הברכה. יש נוהגים לומר לפני הברכה ויהי נועם וגו', ומזמור הללו את ה' מן השמים. נשים גם מברכות, וכן מחנכים הקטנים. לשון הברכה שלא חיסר בעולמו **כלום.** ראוי להזהר ולכוין הרבה בברכה זו. **טוב** לברך בציבור, ומ"מ אם רואה ראייה ראשונה בלא ציבור יברך בלא ציבור.

בדיקת חמץ בישיבה. בחורים בישיבה חייבים לבדוק חדריהם בישיבה, בלילה האחרון שנמצאים בישיבה, [ויש שהורו שאסורים ללמוד לאכול ולעשות מלאכה קבועה טרם הבדיקה], ויבדקו בלא ברכה. ולא יברכו על הבדיקה אא"כ יתקיימו ב' תנאים, א' יכולים לשהות בישיבה בפסח, ב' בודקים חדריהם בליל י"ד. **האופן שפטור** מלבדוק חמץ בישיבה, אם הישיבה סוגרת החדרים ומשכירתם לנכרי מכירת י"ג, וגם הבחור ימכור ב"ג חמצו לנכרי, א"כ א"צ בדיקה. [אך טוב שיסייע בבדיקה בבית אביו לצאת הצד דבדיקה חובת גברא. ועדיף יותר שגם יקנה מאביו חמץ קודם הבדיקה בביתו ויטמין אותם כהטמנת י' הפתיתים, דאז ודאי מקיים חובתו בבית אביו].

בנקיון לפני הפסח. למרות שמנקים הבית לפני פסח, מ"מ צריך גם לבדוק בליל י"ד. אמנם דקשה לבדוק כל הארונות והכיסים וכו' בזמן הבדיקה, וע"כ יש לידע, א' דמקומות שניקה היטב וכלל אין חשש חמץ [ואם נשאר משהו חמץ נפסל לאכילת כלב ע"י חומרי הניקוי], וכגון מגירות ומדפים שניקו אותם היטב, הר"ז נהיה מקום שאין מכניסין בו חמץ וא"צ בדיקה. ב' דאף כאשר יתכן עדיין שנשאר בהם משהו חמץ, הואיל וקשה לבדוק הכל בליל י"ד ע"כ אפשר לבדוק גם לפני י"ד (ואף בשעת הניקיון גופא). ויבדקם כדן, בלילה לאור נר (או פנס), וביום לאור היום אם הוא מול החלון, ואף כשאין החמה זורחת. (-אף דמדינא לכתחילה יבדוק הכל ליל י"ד ולא קודם).

מה צריך לבער. נח' הפוסקים האם חייבים לבער חתיכות פחות מכזית י"א דאין חייבים ודעת הרבה פוסקים דחייבים (עי' מ"ב תמב סקל"ג). ומ"מ אם החתיכה הפחותה מכזית היא בגדר 'מטונף קצת' לכו"ע אין חייבים ביעור. [והרא"ש (פסחים פ"ג סימן ב') כ' דגם במקום שאינו חייב לבער מן הדין

מ"מ ישראל קדושים הם וגוררין ומבערין כל חמץ הנשאר אפילו כל שהוא, ואפי' נדבק בכותלי הבית. ע"כ].

פירורים קטנים בתוך ספרים אין חייבים ביעור (הגר"מ פיינשטיין, הגריש"א, הגרשז"א ועוד). [ומ"מ ראוי שלא להביאם לשולחן שאוכלים עליו בפסח שמא יפול ממנו פירור ויבוא לאוכלו]. ודעת החזו"א שאף פירורים אלו טעונים בדיקה וביעור. **חריצים** עמוקים במקרר שיש שם פירווי חמץ וא"א להוציאם אינו חייב לבערם (וסגי בביטול).

פרטים בהכנת הבית לפסח. במקום יציאת המים מהכיור במטבח, ראוי לשפוך חומר חריף (אקונומיקה וכדו') שאם יש שם חמץ בעין שיפגם טעמו. יזהר לנקות הילקוטים וכדו' שמצוי בהם חמץ. המנהג לכסות השולחן של האכילה בב' כיסויים, א' ניר כסף או קרטון ומעליו מפה. (הגריש"א. אמנם י"א דצריך גם הגעלה, וע"ע). **ארונות מקרר** וכדו' שמשתמשים בהם בפסח המנהג לכסותם (כגון בנייר, נייר כסף, נילון וכדו'). (לאחר שניקו וכיסו אותם א"צ לבודקם בליל י"ד וכנ"ל).

י"א שיקנה מטאטא חדש לפסח. כריות העשויות מכוסמת וכדו' ראוי שלא ישתמש בהם בפסח. **ברכונים** וזמירות של כל השנה, ראוי שלא ישתמש בהם בפסח. מסילות התריסים והחלונות שמתקבץ שם פירורים ולכלוך יש לנקותם. **שואב אבק** אם יש בשקית כזית יוציא השקית (או ימכור כולו לגוי), ואם יש פחות מכזית מסתמא הוא מטונף קצת ואין חייב בביעור. **צעצועי ילדים** אם אפשר ישרה אותם במים וסבון כדי לנקותם, או יבדוק אותם אחד אחד. ואם לאו ימכרם לנכרי.

סוגי מאכלים ומוצרים לפסח. דברים שפעמים יש בהם חמץ או חשש חמץ ויטמינים, בלונים של ילדים, סגריות, נייר אפיה, אלכוהול וכן ציפורן לבשמים שורים באלכוהול, וכן מגבונים לחים יש עם אלכוהול. וע"כ בכל אלו לא ישתמש בפסח. **סבון שמפו** ושאר תמרוקים כדאי להשתמש בכשרים לפסח. יש נוהגים לקנות **מוצרי חלב** קודם הפסח, ולא לקנות בתוך החג (אא"כ כתוב שיוצר לפני פסח). ביצים טוב לרוחצם לפני הבישול בפסח. **יש לשים לב** שמוצרים הנעשים בבתי חרושת יכולים להיות יותר בעיתיים, וגם דסומכים הם על ביטול בשישים. והנזהר ממה שהו חמץ בפסח, כ' האר"י שיהיה לו סייעתא דשמיא שלא יחטא כל השנה.

הגעלת כלים. לא ישתמש בכלי וינקה אותו היטב 24 שעות לפני ההגעלה.

שבת הגדול. שבת שלפני הפסח קורין אותו שבת הגדול. ע"ש הנס הגדול שהי' בו שלקחו לשחוט אלוהי מצרים לעיניהם ולא יכלו לעשות דבר, ועוד כמה טעמים. ומטו משמיה דהגריש"א שאמר 'גוט שבת הגדול'. **נוהגים לומר** במנחה ההגדה מעבדים היינו עד לכפר על כל עוונותינו. ויש שלא נהגו לאמר. [ויש שכתבו דראוי ליר"ש לעיין בהגדה לפני הפסח]. **ויהי נועם כו'** במוצ"ש, אם חל פסח באמצע השבוע א"א, ואם חל בשבת שלאחמ"כ אומרים (מ"ב רצה סק"ג. וי"א שא"א גם בכה"ג).

מכירת חמץ. ביאור הענין. **א' מכירת י"ג** ענינה שמשכירים לגוי מקומות מסוימים וע"י שהם מושכרים לגוי א"צ לבדוק שם, שאינו שלו. (אין מוכרים לגוי המקומות משום לא תחנם, מזוזה ועוד אלא משכירים. צורת פירוט המקומות שמשכיר עי' לקמן). [ויש הסומכים על מכירת י"ד שמספיקה גם בשביל להפטר מביקה]. **ב' מכירת י"ד**, אף אחרי שהשכיר המקומות החמץ עדיין שייך לו, ולזה מוכרים את החמץ שיהיה שייך לנכרי.

[אף במכירת י"ד יש צורך בהשכרת המקומות – א' שעיד"ז אפשר לעשות קנין חצר עם הנכרי על החמץ, ב' שעיד"ז החמץ אינו ברשותו]. עוד משכירים לגוי חתיכת קרקע קטנה שעיד"ז יוכלו לעשות עם הנכרי גם קנין אגב קרקע. [אף הדר בשכירות ויש תנאי שלא ישכיר לאחרים יכול להשכיר לנכרי בפסח].

במילוי שטר המכירה יש לפרט את מיני החמץ שמוכר וכן את המקומות שנמצאים. (ובדיעבד אם כתב רק כל שיש בו חשש חמץ, ובכל מקום שנמצא אפשר להקל). וכן היכן משכיר חתיכת קרקע קטנה לקנין אגב כנ"ל. אם החדר שבו נמצא החמץ והמקומות שהשכיר **נעולים** צריך לכתוב היכן

אפשר להשיג מפתח (כדי שהנכרי יוכל לקחת חמצו ולהשתמש במקומות המושכרים לו). יש לפרט בשטר המקומות שמשכיר, ויש עצה שיסמן הכל (לפני ההשכרה) ויכתוב 'כל המקומות המסומנים'. [וי"א שיכול לכתוב בשטר שמשכיר כל המקומות שיהיו מסומנים במשך ליל י"ד].

מה מוכרים במכירת חמץ. מן הדין אפשר למכור אפי' חמץ גמור, ומ"מ הואיל ויש מקום לפקפק על המכירה שלנו (שהכל נשאר אצל ישראל בביתו) רבים מקפידים שלא למכור חמץ גמור (אא"כ יש לו כמות גדולה מאוד שיש להם הפסד גדול בזה). דברים המסופקים, וכן דברים שיש בהם חשש תערובות חמץ ודברים שאין בהם כזית חמץ בכדי אכילת פרס וכדו' מותר למכור. קמח אם יש לו הרבה יכול למוכרו ואם יש לו מעט י"א שטוב שיזרקנו. שמרים יבשים (בהשגחת עדה"ח) יכול למוכרם. אם טעה וצירף למכירת חמץ ממצרכי פסח, נחשב מכירה בטעות ויכול להשתמש בזה.

את המקומות שמשכיר לגוי יש לסגור (ע"י דבק, חבל וכדו') למשך כל ימי הפסח, וד"ז יכול לעשותו עד סו"ז ביעור חמץ (ובשעת הדחק עד חצות). בפסח אפשר לפתוח באופן חד פעמי בלבד (משום שצריך היכר ששייך לנכרי).

יום י"ג ניסן. לענין מי שיש לו סתימות כתרים וכדו' בשיניו, י"א שצריך להכשירם מחמץ. וע"כ בבוקר יום י"ג 24 שעות (ועוד קצת) לפני סו"ז אכילת חמץ ימנע מלאכול דבר מאכל חמץ חם או חרף. ואחר הכ"ד שעות לפני סו"ז האכילה (אחר צחצוח שיניים) יש מי שכתב דנכון שישתה משקה רותח בדרגת החום הגבוהה ביותר שיכול להיות שאכל חמץ השנה (הגרשז"א).

בדיקת חמץ. זמנה בתחילת הלילה [אחר תפילת מעריב]. מחצי שעה קודם זמן הבדיקה אין להתחיל במלאכה או באכילה [אבל 'טעימה' - פת [ומזונות] עד כביצה ופירות אפי' הרבה- מותרת]. ובלמוד (ועכ"פ ה' פסח) יש להקל. משהגיע זמן הבדיקה פוסק אפי' מלימוד בשביל לבדוק [ואף באכילת פירות אין נכון לשהות הרבה].

נוהגים להטמין י' פתיתים, ויזהר שבכ"א לא יהי' כזית ובכללם יהי' כזית. טוב לרשום היכן שמו הפתיתים. וכן טוב לעוטפם שלא יתפוררו או יתפזרו. יש לשים לב לא לשים הפתיתים במקומות שאין מכניסין חמץ (כמעל הארונות), דמקומות אלו אי"צ בדיקה.

קודם הבדיקה. י"א שטוב שיטול ידיו, ונוהגים ללבוש בברכה כו"ח. בעה"ב שרוצה שאחרים יסייעוהו יעמידם אצלו בברכה [ואם לא שמעו ברכתו לכתחילה אין לשלחם לבדוק, ומ"מ אם קשה לו יכול לבקש מאחר שיסייענו. מ"ב תלג סקי"א. ואף כשיש אחרים שמסייעים לו מ"מ יעשה ג"כ בעצמו שמצוה בו יותר מבשלוחו, מ"ב שם סק"ח]. יזהר לא לדבר בין הברכה לתחילת הבדיקה. ואף אחר שהתחיל הבדיקה טוב שלא ידבר עד סוף הבדיקה [והביטול]. דברים שצרכי הבדיקה יכול לדבר לכתחילה. אשר יצר, ברכת ברק ורעם, אמן וכדו' יכול לומר באמצע הבדיקה.

יבדוק עם נר, ואם באמצע רואה שיראה יותר טוב עם פנס יכול לבדוק גם עם פנס. א"צ לכבות החשמל ואדרבא עדיף להדליקו. (כן נהגו בבית החזו"א והקה"י (הגר"ח"ק), וכ"ד הגריש"א, הגרשז"א, הגר"נ"ק. אמנם בשבט הלוי ובמועו"ז כ' דיש נוהגים לכבות החשמל). ישים לב לבדוק גם כיסי הבגדים, תחת המיטות וכן תחת ארון אם אפשר להזיזו (אא"כ כתב בשטר מכירת י"ג שמשכיר תחת הארון והמקום שבינו לקיר), ובמגירות כל חפץ. (ועי' לעיל בקטע 'בנקיון לפני הפסח').

חדר מדרגות טעון בדיקה ויבדקנו לאחר הבדיקה בלא הפסק, וכן רכב טעון בדיקה ולא יפסיק בדיבור מתחילת הבדיקה עד בדיקתו. חצר ומרפסת שאינה מקורה שיש חורים בצידי החצר צריך בדיקה [ואם אין חורים מח' האם נפטר מבדיקה מחמת העורבים והעופות]. חדר של ביה"כ ואמבטיה במקום שאין ילדים אינו טעון בדיקה, ובבית שיש ילדים טעונים בדיקה.

אחר הבדיקה יבטל החמץ ויאמר הביטול בלשון שמבין [וי"א הנוסח ג' פעמים]. וכל א' ואפי' נשים ובנות וקטנים שהגיעו לחינוך יבטלו. ישים החמץ במקום מוצנע.

יום י"ד ערב פסח. משכימים לבהיכנ"ס [כדי לגמור אכילת החמץ עד ד' שעות. מ"ב תכט סקי"ג]. א"א מזמור לתודה קל ארך אפיים ולמנצח.

תענית בכורות. הבכורות מתענין בערב פסח זכר לנס שניצולו ממכת בכורות. נקבות בכורות לא נהגו להתענות. קטן בכור אביו מתענה עבורו. בסעודת מצוה נוהגים לאכול [ועדיף לאכול בסעודת ברית מסיום מסכת]. **בסיום מסכת-** הגיע אחר הסיום יכול לאכול, וי"א דצריך לשמוע הסיום, ומ"מ עדיף גם להבין. ראוי לאכול בסיום לכהפ"ח שיעור ברכה אחרונה, ומ"מ אף בלא אכל כלום בסעודת הסיום יש מקילים שנפטר מהצום. בכור קטן המסיים מסכת או משתתף בסיום ומבין את הסיום פוטר את עצמו ואת אביו מן התענית.

אכילת מצה בערב פסח אסורה. (כדי שיהיה היכר לאכילתה בערב). לאכול עוגות ועוגיות מקמח מצה מותר ויש מחמירים. קניידלך מותר לאכול (עד שעה עשירית עי' לקמן). קטנים אם יש בהם דעת להבין סיפור יצי"מ אסורים באכילת מצה, ואם לאו מותרים (ויש שכ' שמן הסתם עד גיל 5 אין בו דעת לזה).

סו"ז אכילת חמץ. הוא בשליש היום [וחושבים היום מעלה"ש עד צאה"כ]. ויצחצח שיניו היטב. (ועי' לעיל למי שיש לו סתימות בשיניים וכדו').

שריפת חמץ. [זמנה בשעה החמישית]. קודם השריפה יעשה מעשה קנין בחמץ (מהמכירה לגוי, דפעמים שהרב כבר מכר). אף הבנים הסמוכים על שולחן אביהם טוב שיקנו מאביהם איזה כזית חמץ וישרפוהו. לכתחילה יש לשרוף החמץ [ולכה"פ כזית] עד שיעשה אפר (הגר"ח"ק ועוד), ומ"מ אם נפסל מאכילת כלב די בזה. [י"א לשרוף ביד ימין ואיטר בימין דידיה]. ישרוף בשריפה הלולב וכו' אם נשאר אצלו. אחר הביעור קודם שעה שישיית יבטל החמץ [וינער כיסיו]. [י"א הנוסח ג' פעמים]. גם הנשים והבנות יאמרו נוסח הביטול.

איסור מלאכה בער"פ. קודם חצות תלוי במנהג. ואחר חצות אסור. וכל המותר לעשות בחוה"מ מותר לעשותו. להסתפר אסור. נטילת הציפורניים עדיף לפני חצות, ובשכח יטול אחר חצות. כתיבת חידו"ת לעצמו מותר ולאחרים אסור. כיבוס אסור, ומותר להדליק מכונת הכביסה לפני חצות אף שפועל אח"כ הרבה. ע"י נכרי המנהג להתיר עשיית מלאכה (ואף תספורת וכיבוס).

אחר חצות (וי"א שאף שעה קודם) ילך לבית המרחץ ויטבול לכבוד הרגל. אחר תפילת המנחה נכון לומר 'סדר קרבן פסח' המודפס בסידורים ובמחזורים. משעה עשירית [והוא ג' שעות זמניות אחר חצות היום] ואילך אסור לאכול תבשיל של מצה ואפי' מעט. ופירות וירקות ובשר ודגים מותר מעט.

[הדינים הנוגעים לליל הסדר, ואף קודם יו"ט, עי' להלן ב'מהלכות ליל הסדר'].]

מהלכות ליל הסדר

קודם יו"ט. יזהר שלא לומר צלה לי הזרוע לפסח דנראה כמקדישו לקרבן פסח. יכין מי מלח [ובלא עשה לפני יו"ט יעשה ביו"ט בשינוי והיינו שישים המים קודם. ובשבת יעשה מעט ויזהר לא לשים ב' שלישים מלח]. **יפריש חלה** קודם יו"ט, ובנזכר ביו"ט יעשה שאלת חכם. יסדר שולחנו בכלים נאים כפי כוחו. נוהגים שלא לאכול בליל הסדר בשר או עוף צלוי (שמא יאמרו בשר פסח הוא), אלא יבשל הבשר במרק.

[**יזכור לסדר** שעון שבת לאורות ולמזגנים לשעה הנכונה, וכן יזכור לפתוח חבילות המצות ובקבוקי היין]. **כדאי** כאשר המסובים רבים להכין מראש שקיות עם כזיתים כדי שלא ישתהה באמצע הסדר. ויכין כזית דאו' למוציא מצה ודרבנן לכורך [וב' דרבנן לאפיקומן (ויש נוהגים רק א')]. **ובגודל שיעור הכזית** נח' הפוסקים, בכזית דאורייתא: 25-27.5/30/31 גרם, ומי שקשה לו י"א ג"כ 17/20. ודרבנן (6.15) ובשעת הצורך 10. ומרור (בזמן הזה שהוא דרבנן) נח' 17.5/25/35 גרם, ומי שקשה לו יכול 17 גרם. ומרור דכורך אפשר להקל 17.

יש מתירים לשקול המצות והמרור ביו"ט במשקל מכני בתי (הגרשז"א, הגרח"ק), ויש שאוסרים מחמת עובדין דחול (הגריש"א). **בהדלקת נרות** יש להעביר אש – ואסור להדליק אש חדשה (וכן את הגפרור לא תכבה אלא תניחנו שיכבה מאליו).

תפילת מעריב. יתפלל בכוונה ובשמחה גדולה ביתר שאת ויתר עוז, ובפרט במקומות שמזכיר יצ"מ. ובספרים דברו הרבה דברים נשגבים על תפילה זו. **תפילת לחש** יש להתפלל מתוך סידור. יש מי שכתב לכוין בברכת ההלל שבביהכ"ס גם על ההלל שאומרים בהגדה. המתפלל ביחידות י"א שלא יאמר הלל.

הסיבה. יש להטות גופו [וראשו] לצד שמאל, ויסב על איזה ריפוד או כרית. המטה עצמו באויר מבלי להשען על דבר אי"ז הסיבה של חירות. כסא בלא ידיעות יסובב המשענת לצד שמאל וכך יסב. ישב אצל השולחן, ובדיעבד אינו מעכב. י"א שא"צ להטות עצמו הרבה אלא מעט באופן שירגיש בנוח לישב כך (הגרח"ק, שבו"י. אמנם באול"צ מחמיר שצריך לפחות זווית של 45 מעלות). יסב מתחילת הלעיסה, ובדיעבד אם הסב רק בבליעה יצא.

קטנים מגיל תשע עשר ישתו בהסיבה. איטר יסב ג"כ על שמאל ובקשה לו י"א דיסב על ימין. נשים א"צ להסב, ויש שנהגו שמסיבות מעט. מנהג הספרדים שנשים מסיבות.

סוג היין. מצוה ליקח לד' כוסות יין המשכר (ועדיף שאינו מבושל). אך א"צ כולו יין אלא אפי' יערבב רק שיורגש טעם האלכוהול היטב. מי שאין ערב לו יין נח' הפוסקים האם יתאמץ לזה. נשים יכולות לשתות רק מיץ ענבים, ואם יכולה עדיף שתוסיף יין. ילדים יש להקל שישתו הכל מיץ ענבים. יקח יין משובח וערב לו, עדיף יין אדום, ואם הלבן משובח ממנו יקח לבן, [ונכון לערבו עם מעט אדום (וישים האדום קודם)].

כמות השתיה מהכוס. נכון לשתות הרוב כוס בפעם אחת. והכמות, בכוס המחזיקה רביעית ישתה לכהפ"ח רוב רביעית, ובאם מלוא לוגמיו יותר מרוב רביעית ישתה מלוא לוגמיו, ולכתחילה ישתה רביעית. ואם הכוס גדולה מרביעית י"א דישתה רוב כוס. לקטנים יש להקל שישתו רק מלוא לוגמיו שלו.

מצוה לחלק לתינוקות דברים שלא ישנו [קליות אגוזים או ממתק אחר המושך אותם]. המצה האמצעית בקערה תהיה גדולה מהאחרות. יש שכתב שהכוס של יין יעמיד בצד שמאל והקערה בצד ימין. **קיסל.** נוהגים האנשים ללבוש קיסל בליל הסדר (והבחורים אינם לובשים, וחתן בשנה ראשונה

יש נוהגים שלא ללבוש ויש נוהגים ללבוש). אין להיכנס עם קיטל לבית הכסא. יש שאין נוהגים ללבוש קיטל כלל. לפני שמתחיל את הסדר יש לפתוח החריין ולפזרו קצת כדי שלא יהיה חריף מדאי. כ' החיד"א יראה שהלילה הזו מאירה כשמש בתוקף אורות עליונים, ועל כן יצה"ר עושה לו פותחת ומבקש עילה ליכנס באחד מבני הבית או במשרתת והחכם עיניו בראשו, כו'. עכ"ל.

"קדושת הלילה הזה וכל הדינים הנוהגים בו קדושה רבה במאוד, כי אז בחר בנו השי"ת מכל העמים וקדשנו במצוותיו" (של"ה ועי' במש"כ עוד).

קדש. קודם הקידוש מכריז בעה"ב קדש (וכן בשאר הסימנים במהלך הסדר). ויש נוהגים לקרוא או לנגן בתחילת הסדר כל הסימנים. נוטל הכוס בשתי ידיו ומחזיקו בידו הימנית. י"א שטוב שכל המסובים יאחזו ויגביהו הכוס שלהם בשעת הקידוש. יכוין שרוצה לקיים מצות קידוש וד' כוסות, ויש נוהגין לומר קודם הקידוש "הריני מוכן לקדש ולקיים מצות ד' כוסות". יכוין בברכת שהחיינו לפטור את כל מצות הלילה (ד' כוסות, סיפור יצ"מ, מצה ומרור).

י"א להזהר לכתחילה לא לצאת מהחדר בין הקידוש לאכילת מצה (שלא להפסיק בין קידוש לסעודה), ויש מקילין בזה. מי שרעב (וכגון בכור שצם) מותר לאכול ולשתות כפי הצורך אחר קידוש קודם כרפס, ויאכל דבר שברכתו שהכל ויברך ברכה אחרונה. ומ"מ יזהר לאכול רק מעט כדי לאכול מצה לתאבון.

ורחץ. יש שכ' דבעה"ב יכריז "ורחץ כרפס" כדי לא להפסיק בין נטילה לאכילה. נוטלים ידים כלסעודה, ואין מברכים ענט"י, ואין מדברים עד האכילה (אלא לצורך האכילה). בירך בטעות ענט"י יש שכ' דיאכל כזית כרפס (דלדעת הגר"א חייב בברכת ענט"י).

כרפס. להמנהג שאוכלים פחות מכזית יראה ליקח הרבה פחות משליש ביצה (של זמנינו. עי' מ"ב סי' תפו, א). נוטל הכרפס בידו [ביד דווקא, שבמזלג א"צ נטילה], מטבלו במי מלח ומברך בופה"א ויכוין לפטור המרור בברכה. כרפס א"צ הסיבה ויש נוהגים להסב.

יחץ. יחצה המצה האמצעית לב' ויתן החלק הגדול לא' המסובין לשומרה לאפיקומן. ונותנים אותה תחת המפה, זכר למה שאומר משארותם צרורות בשמלותם. והחלק השני למוציא מצה, ויזהר שיהיה בו כזית בריוח. הנוהגים בחטיפת האפיקומן יזהירו התינוקות לא להחביא האפיקומן בבית הכסא, ולא תחת מטה.

מגיד. קודם ההגדה יש נוהגים לומר "הריני מוכן ומזומן לקיים מצות סיפור יציאת מצרים". מגביה הקערה וי"א רק את הפרוסה, ואומר בקול רם 'הא לחמא עניא' כו'. אחר הא לחמא עניא יסלק הקערה או יכסה המצות (כ"א ומנהגו). ומוזגין כוס שני (וא"צ להדיח הכוסות). אחר מה נשתנה יחזיר הקערה ויגלה המצות. [בספר בית אהרן כ' ד"מה נשתנה" הוא עת רצון לתפילה].

באמירת ההגדה יפרש [לנשים] והקטנים הענין כדי שיבינו. כשאומר עבדים היינו כו' יראה שהבן יבין ענין יצ"מ, והתשובות למה נשתנה. הבנים והבנות שהגיעו לחינוך גם יאמרו ההגדה, ולכהפ"ח יאמרו 'המכות, ור"ג היה אומר כו' פסח כו'.

הפסקה באמצע ההגדה. בהלל עד ברכת אשר גאלנו לכו"ע אסור בדיבור ובאכילה. ובשעת אמירת ההגדה ג"כ אסור לאכול ולשתות. ויש מקילין ויש לסמוך ע"ז דבאם צמא יכול לשתות מים, וכן באם רעב ומפריע לו מאוד באמירת ההגדה. ודיבור, ראוי שלא יפסיק בדיבור של חולין כל שעת אמירת ההגדה [ובמקום הצורך יש להקל להתעסק בצרכי הילדים הקטנים].

כשאוחז בידו הכוס יכסה המצות. אומרים ההגדה באימה וביראה, לא בהסיבה. ויאמר ההגדה בשמחה ובמתון ולא במהירות. ועי' בזוה"ק שמפליג במעלת המספר סיפור יצ"מ בשמחה. כשאומר מצה זו יגביה הפרוסה [ויש שנושקין המצה (ח"א כלל ק"ל)], וכשאומר מרור זה יגביה המרור. כשאומר פסח זה לא יגביה הזרוע שבקערה, וי"א דיסתכל עליו.

י"א להקנות המצות לאורחים לבנים הגדולים והחתנים שאינם סמוכים על שולחנו, אמנם כמה אחרונים כ' דא"צ וכן מנהג העולם. טוב לחלק לפני הנט"י את הכזיתים (כזית דאו' למוציא מצה, כזית מרור דרבנן למרור, וכזית מזה ומזה לכורך).

סוג המרור. ביסוד הדבר לכתחילה הוא ליקח חסה, אך ד"ז תלוי דבאם טעמה קצת מר יוצאים יד"ח, אך באם אינה מרה ישנם מגדולי הפוסקים שכ' דאין יוצאים. אך כמה אחרונים כ' דיוצאים בו יד"ח. ויש פוסקים דמחמת זה לקחו חזרת (חריין). ויש מי שעירב ביניהם.

רחצה. בעה"ב מכריז רחצה, מוציא מצה. [מרור. כורך]. (שאחר נט"י א"א להפסיק בדיבור). מי שברור לו ששמר ידיו מעת הנט"י לאכילת הכרפס נכון שיטמא ידיו (ע"י חיכוך בראשו או שיגע בנעליו), ואח"כ יטול. יש נוהגים לומר הריני מוכן ומזומן לקיים מצות אכילת מצה, ויאמר זה קודם הנטילה משום הפסק. וי"א דאי"ז הפסק. יזהיר לבני ביתו לא להפסיק בדיבור עד סיום אכילת הכורך.

פרטים במצות אכילת מצה. מצה כפולה אסורה, ומה שהתקפל בשעת עריכה ועברו ע"ז במערוך מותר. ויש מחמירים להסירו וגם שיעור אצבע סביבו (ויכול להוריד זה רק בשעת אכילה). י"א דמצה הנשארת בין השינים לא מצטרפת לשיעור. חתיכת מצה שרופה לא מצטרפת לשיעור, ואם רק השחיר מעט מצטרף.

כתבו הספרים דראוי להיות שש ושמן באכילת מצה שזוכה לקיים פעם אחת בשנה. והיא נקראת בלשון חז"ל מיכלא דאסותא והיינו אוכל שהוא רפואה לנפש.

"כתב של"ה ראיתי מבני עליה שהיו מנשקין המצות והמרור, וכן הסוכה וכו' והכל לחיבוב המצוה. ואשרי מי שעובד ה' בשמחה". (משנ"ב סי' תעז סק"ה).

מי שיש לפניו ג' מצות (וטוב לסדר שיהיה כן לפני כ"א מהמסובים מעל גיל בר מצוה) מברך עליהם המוציא, ואח"כ מניח התחתונה, ומברך "אקב"ו על אכילת מצה" ואוכל בהסיבה כזית דרבנן (כ-15 גרם) מהעליונה וכזית דרבנן מהפרוסה (ובסה"כ הוא כזית דאו' שהוא כ-30 גרם, עי' לעיל). ומי שאין לפניו ג' מצות יאכל פרוסת מצה שיש בה כזית דאורייתא. [לקטן שחיבו בו רק מדרבנן יתן רק כזית דרבנן]. יכוין בברכת אכילת מצה לפטור גם אכילת מצה דכורך ואפיקומן. יחלק בעה"ב מעט משתי המצות שלו לכל המסובין. וי"א רק מהעליונה.

אכילת הכזית בכדי אכילת פרס והוא 3 דקות ועכ"פ 4. שיעור הזמן מתחיל מהבליעה [ויש מחמירים מהלעיסה]. ומ"מ יש להסב אף בשעת הלעיסה [ובדיעבד אם הסב עכ"פ בבליעה יצא]. ילעס בפיו כמות גדולה ככל שיוכל ואז יבלע, ושוב יכניס כו'. מי שקשה לו אכילת מצה יכול לפורר לפירורים וכך לאכול, ויכול לכתחילה לטבל במים ומיד לאכול.

מרור. לוקח כזית מרור (סוג המרור עי' לעיל) ומטבל בחרוסת ומנער אותה, ויש שאין מנערים החרוסת רק שלא יהיה הרבה, שיורגש טעם המרור היטב. כשאוכל המרור א"צ הסיבה. יכוין בברכה לפטור המרור שבכורך. מצוה מן המובחר ללעוס ולבלוע כל הכזית בבת אחת. ומי שקשה לו יאכל מעט מעט בתוכ"ד אכילת פרס.

כורך. לוקח כזית מהמצה השלישית ועוד כזית מרור, טובל המרור בחרוסת ומנערה כנ"ל [וי"א שאין טובלים בחרוסת] ואוכלו בהסיבה בתוכ"ד אכילת פרס (3 דקות ועכ"פ 4 וכדלעיל). ומי שאין לו ג' מצות יקח חתיכה קטנה ממצת בעה"ב והשאר ישלים בשאר מצות. יזהר שבכל בליעה ובליעה יהי גם מהמצה וגם מהמרור. קודם שאוכל הכורך אומר זכר למקדש כהלל ויש נוהגים לאומרו אחר האכילה.

שלחן עורך. יש מגדולי האחרונים שכ' דכל מצה שאוכל בלילה זה מקיים מצוה, וע"כ לכתחילה יסב בכל אכילת מצה בסעודה (ויש נוהגים להסב כל הסעודה, ורוב העולם לא נוהג כן). אוכלים הביצה שבקערה בתחילת הסעודה, [ונהגו שגם כל המסובים אוכלים ביצים מבושלות], ויש נוהגים לאכלם במי מלח.

יש לזוהר שלא לאכול הרבה מדאי, שיהי' לו קצת תאוה לאכילת האפיקומן. ואם הוא במצב שנפשו קצה באכילה הר"ז אכילה גסה ולא יוצא יד"ח אפיקומן. ראוי להימנע מאכילת ליפתן שברכתו האדמה די שפך האם נפטר בברכת הכרפס. (הגר"א גנחובסקי וע"ע).

צפון. אוכלים בהסיבה מהמצה השמורה לאפיקומן. לכתחילה טוב לאכול לאפיקומן ב' כזיתים (דרבנן). [א' זכר לפסח וא' זכר למצה הנאכלת עימו, וי"א א' זכר לפסח וא' זכר לחגיגה]. כל המסובים ייקחו גם חתיכה מהאפיקומן עצמו, והשאר ישלימו בשאר מצות. יש מגדולי הפוסקים שהחמירו לשער החצות לפי שיעור היום משקיעה עד עלות, והוא יוצא 20-25 דקות קודם חצות המודפס בלוחות. אך רוב העולם (כמדומה) לא נהגו להקפיד בזה.

אכילה אחר האפיקומן אסורה. [אם אכל אחר האפיקומן ועדיין לא בירך ברכהמ"ז יחזור ויאכל האפיקומן]. ושתייה, נכון להחמיר לא לשתות שום דבר חוץ ממים. משקה קל כנה מותר לשתות [עם מעט סוכר, ויש מחמירים בלא סוכר]. קפה מותר לצורך גדול.

ברך. יש להדיח ולשטוף הכוס (אם אינו נקי). נוטלים מים אחרונים. מוזגים כוס שלישי, ועליו מברכים ברכהמ"ז. בעה"ב מזמן (אם יש זימון). בברכהמ"ז אוחזים הכוס בידיהם. נוהגים להוסיף הרחמן הוא ינחילנו כו' ליום שהצדיקים יושבים כו', כמודפס בהגדות. אחר ברכהמ"ז מברך הגפן ושותה הכוס בהסיבה. שכח יעלה ויבוא ונזכר אחר שתית הכוס, חוזר ומברך בלא כוס.

מוזגים כוס רביעי. ומוזגים עוד כוס גדול ונקרא כוס של אליהו הנביא (עי' מ"ב תפ סק"י). פותחים את הדלת לזכור שהוא ליל שימורים, ובזכות אמונה זו יבוא משיח וישפוך חמתו על הגוים (רמ"א שם).

הלל. י"א שלכתחילה יש לגמור ההלל קודם חצות, ויש שלא הקפידו ע"ז. יש נוהגים לאחוז הכוס בהלל, ורוב העולם לא נהגו כן. יש לחזור אחר שלושה כדי שיהי' א' אומר הודו והשנים יענוהו, וכן באנא. והגדול שבהם אומר ה'הודו' וה'אנא' והשנים יענוהו. אחר ההלל מברך הגפן שותה הכוס בהסיבה ומברך ברכה אחרונה על הגפן. ואומר בברכה ושמחנו [וי"ג וזכרנו] ביום חג המצות הזה. שכח להזכיר אינו חוזר.

נרצה. יש שכתבו שיתפלל לפני הקב"ה שיהיו מעשיו רצויים לפניו. ילדים ונשים שהם עייפים יכולים לילך לישון, משום שהפיוטים של נרצה אינם חיוב. אחר אמירת לשנה הבאה בירושלים מחזירים היין מכוס של אליהו לבקבוק (אם אינו טעון טבילה), ויש שנהגו לכסותו ולקדש עליו למחרת בבוקר. אחר הסדר. יש נוהגים לומר שיר השירים. חייב אדם לעסוק בהל' הפסח ויצ"מ ולספר בניסים ובנפלאות שעשה הקב"ה לאבותינו עד שתחטפנו שינה (שו"ע סי' תפא ס"ב). אם ראשו כבד עליו חשיב תחטפנו שינה (הגריש"א, הגרנ"ק, הגר"ח"ק). וכן אם יודע שיפריע לו הדבר לתפילת השחרית (הגריש"א). בק"ש שעל המיטה אומרים רק פרשה ראשונה וברכת המפיל, דליל שימורים הוא. וי"א גם פסוק בידך אפקיד רוחי.

בסעודת יו"ט בבוקר יש נוהגים לקדש על כוס של אליהו מהלילה וכנ"ל. אוכלים הזרוע שבקערה בסעודה זו. צריך לשאול ולדרוש בהלכות פסח בפסח (וכן בכל יו"ט) (והוא מתקנת משה מגילה ד.). אכילת מצה כל ימי הפסח, י"א שיש בזה מצוה [וי"א דאפי' באכילת עוגה מקמח מצה מקיים המצוה], בטיבול מעט או קצת ממרח מקיים המצוה, וביותר טיבול נח' הפוסקים האם בעי' טעם מצה דווקא. מוצאי יו"ט ראשון יזכור לומר 'ותן ברכה' (וברכנו לבני ספרד). ביום א' דחזה"מ, כתב המשנ"ב סי' תצ סק"ב כתבו הספרים דטוב לעשות ביום שני בסעודה איזה דבר לזכר סעודת אסתר, שביום ההוא נתלה המן. ע"כ.

מלוקט וערוך מספר שער המועדים הל' פסח.

היה לעיני הגהמ"ח שליט"א. [-הגר"ד ספטימוס שליט"א].

